

Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Elmi Mərkəzinin beynəlxalq elmi konfransı keçirilib

İyunun 11-də Oksford Universitetinin ən qədim təhsil müəssisələrindən biri olan “Brasenose” kollecində (<https://www.bnc.ox.ac.uk>) Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzinin növbəti beynəlxalq elmi konfransı keçirilib. “Trans-Xəzər əlaqələri (V-XIII əsrlər)” mövzusuna həsr olunmuş konfransda Oksford Universitetinin Sərgüsü-

əhəmiyyətinə və elmi uğuruna inandığımı vurgulaya-raq deyib: “Əminəm ki, bu konfrans və elmi araşdır- malar elm dünyasında ma- raqla qarşılanacaq və növ- bəti daha geniş tədqiqatlar üçün qapı olacaq”. Daha sonra o, dünyanın müxtəlif ölkələrindən konfransda iştirak etmək üçün Oksford Universitetinə gələn bütün alimlərə minnatdarlığını

ford Universitetinin Şərqşünaslıq Institutunun və Nyu-York Universitetinin aparıcı professoru, Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzinin İngiltərə tərəfdən rəhbəri professor Robert Hoyland, Moskva Dövlət Universitetinin Bakı filialının rektoru, AMEA-nın müxbir üzvü, Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzinin Azərbaycan tərəfdən rəhbəri professor Nərgiz Paşayeva, Oksford Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsinin aparıcı professoru Edmund Hertsinq, Şotlandiyaın Edinburg Universitetinin Roma arxeologiyası üzrə professoru, Oksford və Tübingen universitetlərinin mühazirəçisi, eyni zamanda, Böyük Britaniyanın Farsşünaslıq İnstitutu və Romaşünaslığın Təbliği Cəmiyyətinin şura üzvü professor Eberhard Zauer, Rusiya Elmlər Akademiyasının ipək və kətan üzrə aparıcı arxeoloqu və tarixçisi professor Zvezdana Dode, Rusiya Elmlər Akademiyasının Dağıstan Elmi Mərkəzində arxeologiya departamentinin rəhbəri professor Murtazoli Hacıyev, Harvard Universitetinin aparıcı arxeoloqu doktor Kərim Əlizadə, Oksford Universitetinin tarixi antropologiya üzrə mütəxəssisi və Nizami Gəncəvi Mərkəzinin tədqiqatçısı doktor İrina Şinqiray, Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzinin Bərdə Arxeoloji Ekspedisiyasının (AEB) aparıcı arxeoloqu, "Brasenose" kollecinin üzvü doktor Pol Vordsvors.

vu doktor Pol Vordsvors, Pensilvaniya Universitetinin arxeologiya üzrə aparıcı mütəxəssisi aspirant Lara Fabian, Kanadanın Saskat-çevan və İngiltərin Durham universitetlərinin aspiranti Kristen Hopper və Oksford şəhərində yerləşən Ətraf Mühitin İdara Olunması Təşkilatının aparıcı arxeoloqu Carlz de Kesne iştirak ediblər. Beləliklə, tədbirdə Oksford Universitetinin alimləri ilə bərabər, Şotlandiyanın Sent Andryus Universitetindən, ABŞ-in Harvard və Pensilvaniya universitetlərindən, həmçinin Rusiya Elmlər Akademiyasından gələn alimlər də çıxış ediblər.

Konfransın əvvəlində açılış nitqləri ilə çıxış edən Nizami Gəncəvi Mərkəzinin Ingiltərə tərəfdən rəhbəri, Oksford Universitetinin Şərqşünaslıq İnstitutunun və Nyu-York Universitetinin aparıcı professoru Robert Hoyland və Mərkəzin Azərbaycan tərəfdən rəhbəri, Moskva Dövlət Universitetinin Bakı filialının rektoru, AMEA-nın müxbir üzvü professor Nərgiz Paşayeva Nizami Gəncəvi Mərkəzinin artıq iki ilə yaxındır ki, fəaliyyət göstərdiyini qeyd ediblər. Professor R.Hoyland Nizami Gəncəvi Mərkəzinin yaradılmasında özünün və həmkarı Nərgiz Paşayevanın xüsusi elmi marağını qeyd edib, Mərkəzin ümumi akademik dəyərinə,

luqları doldurmaq üçün ob-yektiv - Oksford Üniversite-tinin malik olduğu baxışa sahib olsunlar". N.Paşayeva çıxışının sonunda bu yoldan keçən, həyatdan köcmüş alımların ruhuna ehtiram ifadə edib, həyatını elma sərf edən bütün insanların qarşısında baş əydiyini bildirərək konfransın işinə uğurlar arzulayıb.

Konfransda Şotlandiya-nın Edinburg Universitetinin Roma arxeologiyası üzrə professoru, Oksford və Tü-bingen universitetlərinin mühazirəçisi, eyni zamanda, Böyük Britaniyanın Farsşu-nashlıq İnstitutu və Romaşu-nashığın Təbliği Cəmiyyəti-nin şura üzvü professor Eberhard Zauer “Yerli şə-raite uyğunluq: Sasani impe-riyasının şimal sərhədinin Iberiyaya qədər müdafiəsi” mövzusunda çıxış edib. Son illər ərzində İranda və Gür-cüstanda həmkarları ilə birlilikdə apardığı arxeoloji qazıntılar nəticəsində profes-sor Zauerin gəldiyi nəticə budur ki, Sasani imperiyası IV-V əsrler arasında romalı-lların yaratdığı müdafiə sis-temindən daha güclü bir sis-tem yaratmış və bu sistem yerli şəraite uyğunlaşmaqla

yerli şəraiti uyğunlaşdırmaqla bərabər yaratdığı irriqasiya sistemlərinin köməyi ilə urbanizasiya və əhalı artımına səbəb olmuşdur. İnteraktiv təqdimat ilə edilən çıxışda professor E.Zauer irəli sürdüyü düşüncələri, iranlı və gürcü həmkarları ilə birlikdə gəldiyi qənaətləri Gürcüstandakı Dariyalı keçidində və İrandakı Kürgan divarı boyu aparılan arxeoloji qazıntıların nəticələri əsasında aşkarla çıxmış sübutlarla əsaslandırdı. Professor E.Zauer Sasanı imperiyasının böyük ambisiyalarının bütün Trans-Xəzər ərazilərinə təsir etdiyini söyləyib və gələcəkdə davam etdiriləcək arxeoloji qazıntıların bu istiqamətdə daha çox elmi sübutlar təqdim edəcəyinə inandığını vurğulayıb.

Rusiya Elmlər Akademiyasının ipək və kətan üzrə aparıcı arxeoloqu və tarixçisi professor Zvezdana Dode “Qafqaz - müxtəlif mədəniyyətlərin kəsişməsində” mövzusunu təqdim edərək kimmerlərin, skiflərin, sarmatların və alanların Qafqaz dağları ərazilərindəki təsirindən danişib. Professor Z.Dode xüsusü olaraq sovet dövründə mövcud olan ideoloji təzyiqlər nəti-

cəsində Çindən Bizans'a qədər ərazini əhatə edən coğrafi məkanın öyrənilməsində mühüm olan türk komponentinin bilərkəndə çıxarılmasını qeyd edib və bundan sonra tədqiqatların yeni istiqamətdə aparılmasının və tarixi ədalətin bərpasının vacibliliyini bildirib.

Rusiya Elmlər Akademiyasının Dağıstan Elmi Mərkəzində arxeologiya departamentinin rəhbəri professor Murtazeli Hacıyev “Dərbənd şəhəri İslam mərkəzi kimi: Müsəlmanların ibadət yerlərinin tapılması və öyrənilməsi (VII-XIII)” mövzusunda danışdı. Professor M.Hacıyev Dərbəndin (Bab əl-Əvvab) bir çox əsrlər boyu, xüsusilə Səlcuqların dövründə hərbi-siyasi, ticarət, dini, ideoloji mərkəz kimi fealiyyət göstərməsi və bu dövr ərzində sənaye şəhəri kimi tanındığını qeyd edib. 2014-cü ildə arxeoloji qazıntılar zamanı Dərbənddə su təchizatı sisteminə bağlı olan müsəlman tərəfdən Sasani imperiyası dövrünə aid bir çox xəritələr və qədim mənbələr ilə aparılan iş maraq doğurur. O, Kürgan düzənliliyi ərazisində və onun ətrafında olan yolların qədim mənbələrdə qeyd olunduğunu bildirərək müasir dövrə peykən göründülər əsasında yaradılan xəritələrin indiyədək aşkar edilməmiş bu və ya digər qədim keçid yollarının aşkarla çıxarılmاسının vacibliyindən danışib. 2007-2008-ci illərdə Rekavandinin və 2013-cü ildə Vilkinson və başqa alimlərin yazdıqları “Kürgan divarı layihəsi” kitabında qədim mənbələrdəki keçid yolları haqqında məlumatlar arxeoloji qazıntılar və peykən çəkilən gö-

rüntülərlə müqayisə olunduğunu, Sasani dövründəki keçid yolları haqda daha dəqiq məlumatlar əldə etmək imkanını müzakirə etdiklərini bildirib.

Oksford Universitetinin tarixi antropologiya üzrə mütxəssisi və Nizami Gəncəvi Mərkəzinin tədqiqatçısı doktor İrina Şinqiray "Xəzər "ehtirasları": Məhərrəmlik qaydaları və erkən orta əsrlər Türk-Fars dünyasında köçəri əlaqələr" mövzusunda çıxış edərək Xəzər dənizi ətrafında (eramızın I minilliyyinin ortaları) Türk-Fars köçəri qruplarının yas mərasimlərindən ən yüksək siyasi səviyyədən yerli icmalara qədər siyasi məqsədlər üçün istifadə etdiklərini qeyd edib. Türk-Fars sərhədlərində məhərrəmlik qaydalarından özü-nəməxsus istifadə edərək köçəri tayfalar oturaq tayflarla müntəzəm qaydada əlaqədə olmuş və bu qaydalardan Xəzər bölgəsi ərazisində və kənarda yayılmasına təsir etmişlər. İslamin gəlisindən sonra bu yas mərasimləri şeislə İslami kontekstində Kərbəla müsibətinə aid edilmişdi.

A photograph showing a group of approximately ten people seated in rows at wooden desks in what appears to be a traditional lecture hall or courtroom setting. The individuals are dressed in professional attire, such as suits and blouses. They are all looking towards the left side of the frame, suggesting they are attending a presentation or a hearing. The room has large windows with blue curtains and wood-paneled walls.

A photograph of a man and a woman sitting at a long table in a library or study room. The man, wearing glasses and a dark suit, and the woman, wearing a white blazer over a patterned top, are both wearing blue gloves and looking towards the camera. On the table in front of them are several pieces of Chinese porcelain, including a slender vase, a small bowl, and a larger shallow dish. To the left of the table, a clear acrylic display stand holds a small, rectangular object, possibly a piece of calligraphy or a small painting. The background is filled with floor-to-ceiling bookshelves packed with books, and numerous blue and white porcelain vases are displayed on the shelves and hanging from the ceiling. The room has large windows on the left side.

insanlar haqda məlumat toplamaq üçün daha çox arxeoloji işə ehtiyac olduğunu qeyd edib.

bir-birinə qarışır və müəy-yənlilik yoxdur. Düşünürəm ki, biz bu iki aspekti hələ də birləşdirə bilməmişik".

Ətraf mühit və ətraf
siq o dövrdə yolların, çayla-
rin, suvarma sistemlərinin,
dağarası keçidlərin, qalaların
vasitəsilə rabitenin yaradıl-
dığını qeyd edib. Xəzər də-
nizindən iş emalılar, hə-

mühitin insanların torpaq istifadəsinə təsiri haqda da bir çox fikirlərin qeyd olunduğunu deyən professor E.Hersiq Carlz de Kesnenin çıxışına diqqət çəkərək bu sahədə daha çox arxeoloji işə ehtiyac duyulduğunu bir daha vurğulayıb. Harvard Universitetinin doktoru Kərim Əlizadənin də çıxışını xatırladan professor E.Hersiq Sasaniłerin dövründə suvarma sisteminin süquta uğraması haqdakı fərziyyələrin birbaşa ətraf mühitdəki dəyişikliklərlə əlaqəli olduğunu diqqətə çatdırır. Bu mövzuların, xüsusilə ətraf mühitin tarixi hadisələrə nizindən isə gəmilerin bir əlaqələndirici keçid kimi istifadəsindən qədim mənbələrin az qeyd etdiyini söyləyib. Bunun səbəbini bilmək üçün o, auditoriyadakı alimlərə müraciət edib. Doktor İ.Sinqiray və professor Paşaeva bu suala cavab olaraq Xəzərin təhlükəli dəniz olmasına əsas gətiriblər və mənbələrdə onun haqqında az qeydlər olduğunu söyləyiblər. Professor N.Paşaeva Xəzərin dünyada üçüncü ən təhlükəli su hövzəsi olmasının artıq qəbul edilmiş fikir olduğunu ve bu səbəbdən yazılı mənbələrin onun adının səyahət olunan dəniz kimi az hallandığını xatırladıb.

Tarixçilərin tərəfdaşlığı təsirinin adətən tarixçilər arasında müzakirə olunmadığını deyən E.Hersiq bugünkü konfransda onların səslənməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Arxeologiyamın bu məsələrdəki önəmli rolunu vurğulayan professor E.Hersiq bir tarixçi kimi söyleyib ki, Sasanilərin yazılı tarixi mənbələri onların daha çox dini müzakirələrə maraq göstərdiyi, böyük imperiya ambisiyalarına malik olmadıqları təəssüratını yaradır. Lakin Sasani dövrüne aid olan bütün arxeoloji qazıntılar bunun eksini, yəni, Sasanilərin çox böyük ambisiya-

Sonda Edmund Hersiq Oksfordda Nizami Gəncəvi Mərkəzini yaradan profesorlar Nərgiz Paşayevaya və Robert Hoylanda dərin min-nətdarlığını bildirib. Qeyd edib ki, beş il öncə belə bir Mərkəzin məhz Oksfordda yaradılması inanılmaz bir hadisə kimi görünürdü. Bu gün isə artıq Oksford Universitetinin rəsmi hissəsinə çevrilmiş bu Mərkəz Rusiyanın, ABŞ-dan, Azərbaycandan və Avropanın bir çox şəhərlərindən gələn alimlərin iştirakı ilə beynəlxalq səviyyədə konfrans təşkil edir.

**Orxan İSMAYILOV,
AZƏRTAC-in xüsusi
müxbiri**